

**INSON HUQUQLARI UMUMJAHON DEKLARATSIYASI VA
AHOLINING IJTIMOIIY MUHOFAZASI**

Xolmanova Oyro'zi Akmal qizi,

Samarqand davlat Universiteti,

Kattaqo'rg'on filiali,

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti,

“Raqamli texnologiyalar va iqtisodiyot kafedrasi,

“Ijtimoiy ish” yo'nalishi talabasi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada BMT tomonidan qabul qilingan “Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasi” va inson huquqlari borasida yurtimizda amalga oshirilayotgan islohatlar, farovonlik va ma'naviy – ma'rifiy ishlar, inson qadr-qimmat, insonning qadr topishi va yuksak ma'naviy kamol topishi, yoshlarning sog'lom, ma'naviyatli, sof insoniy fazilatlar egasi bo'lib voyaga yetishi bilan bir qatorda aholining ijtimoiy muhofazasi va bu sohada olib borilayotgan keng ko'lamli o'zgarishlar bayon etildi.*

***Kalit so'zlar:** Inson huquqlari, BMT, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, “Fuqarolik va siyosiy huquqlar”, “Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar”, Ijtimoiy muhofaza, kuchli ijtimoiy siyosat.*

***Annotation:** This article describes the reforms carried out in our country regarding the “Universal Declaration of human rights” and Human Rights adopted by the UN, welfare and spiritual and educational work, human dignity, human dignity and high spiritual maturation, the social protection of the population and the large – scale changes taking place in this area, as well as the growth of young people*

***Keywords:** Human Rights, UN, Universal Declaration of human rights, “Civil and political rights”, “economic, social and Cultural Rights”, Social Protection, strong social policy.*

Kirish

Inson huquqlari - bu, barcha ne'matlardan foydalanishda o'z ehtiyojlari va qonuniy manfaatlarini qondirishda shaxsning real imkoniyatlarini aks ettiruvchi tabiiy, ajralmas, universal va ob'ektiv huquqlardir. Davlat insonga uning huquqlari taqdim etmaydi, balki ularni o'z qonunlari bilan mustahkamlab qo'yadi. Jamiyat rivojlanishi bilan inson huquqlari erkinlikning ko'lamiga, adolat, tenglik darajasiga va insonlarning mumkin bo'lgan hulq-atvoriga aylanadi. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi – shaxs huquqlari va erkinliklari uchun kurashda alohida davrni ochib bergan va dunyodagi barcha insonlarni Yerda inson huquqlarini himoya qilish va ta'minlash ishida birga birlashishga imkon bergan muhim xalqaro hujjatdir.

Mamlakatimizda ham inson huquqlarini himoya qilish mexanizmi yaratilgan. Shu bilan bog'liq ravishda inson huquqlari sohasidagi ta'lim va ma'rifatning zarurligini, har bir inson tomonidan Deklaratsiyada belgilab qo'yilgan g'oyalar va prinsiplarni, o'z huquq va erkinliklarini anglash lozimligi muhimdir. Joriy yilning 10 - dekabr kuni Umumjahon Inson huquqlari deklaratsiyasi qabul qilinganiga 75 yilligini qarshi olamiz.

BMT Bosh Assambleyasining 3-sessiyasida qabul qilinib, tashkilotga a'zo barcha mamlakatlarga tavsiya mazmuniga ega bo'lgan mazkur Deklaratsiya Yer sayyorasida yashayotgan insonlarning barchasiga birdek tegishli bo'lgan huquqlarini ta'minlaydi. 30 moddadan iborat bo'gan bu hujjat, dunyoning shu kungacha besh yuzdan ortiq tiliga tarjima qilingan bo'lib, eng ko'p tarjima qilingan Deklaratsiya hisoblanadi.

Tahlil va natijalar

Inson huquqlariga rioya qilinishi kun tartibiga chiqarilgan bugungi O'zbekistonda Umumjahon Inson huquqlari deklaratsiyasini tarixini bilish foydadan xoli bo'lmaydi, albatta. Inson huquqlari bo'yicha umumiy deklaratsiyasi BMT Bosh Assambleyasining Fransiyaning Pale-de-Shayo qarorgohida bo'lib o'tgan 183-plenar majlisida, o'sha vaqtdagi BMTga a'zo 58 davlatdan 48tasi tomonidan qo'llab-quvvatlandi. 1948-yil 10-dekabr kuni bo'lib o'tgan ovoz berish

jarayonida Belorussiya SSR, Ukraina SSR, SSSR, Chexoslovakiya, Polsha, Yugoslaviya, Janubiy Afrika ittifoqi va Saudiya Arabistoni betaraf qolgan, Gonduras va Yaman ishtirok etmagan. Kanada Deklaratsiyani dastavval rad etgan bo'lsa, keyinchalik uni tasdiqladi. Sotsialistik lager davlatlari Deklaratsiyani erkin emigratsiya huquqini (inson va fuqarolarning mamlakatdan ko'chib ketish huquqi) e'tirof etishni xohlamaganlari sabab rad etishdi. Janubiy Afrika ittifoqi va Kanada irqiy mazmuni ro'kach qilishgan bo'lsa, Saudiya Arabistoni dinga e'tiqod qilish erkinligi va nikoh tuzish erkinligi tan olinmagani sababli Deklaratsiyani rad etdi.

Avvalboshdanoq qayd etganimizdek, Deklaratsiya majburiy emas, balki tavsiyaviy maqomga ega. Biroq uning negizida xalqaro majburiy bo'lgan ikkita hujjat qabul qilingan. Bular Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risida xalqaro pakt hamda Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt. O'zbekiston mazkur hujjatlarga 1995-yilda qo'shilgan. O'tgan yillar mobaynida Deklaratsiya odatdagi huquqiy me'yorlar maqomiga ega bo'lgan bo'lsa, ayrim davlatlar hamon uni qisman tan oladi. 1950-yili BMT Deklaratsiya qabul qilingani munosabati bilan 10-dekabrni Inson huquqlari nishonlanadigan kun sifatida belgiladi. Uni turli insonlar, jamiyatlar va diniy uyushmalar, parlamentlar, hukumatlar va albatta BMT ham nishonlaydi. Shunday qilib, Inson Huquqlari Deklaratsiyasi Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Rezolyusiya 217 A (III) bilan 1948-yil 10-dekabrda qabul va e'lon qilingan.

Bugungi kunda deyarli barcha huquqshunos olimlar Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasini inson huquqlarini universallashtirishning asosi deb biladi. Chunki birinchi marta inson huquqlari bo'yicha xalqaro standartlar aynan shu hujjatda birlashtiriladi. Hozirgi vaqtda ushbu hujjat, o'zining tavsiyaviy xarakterga ega ekanligiga hamda siyosiy xususiyatiga qaramasdan, butun xalqaro hamjamiyat tomonidan xalqaro-huquqiy majburiyatlarni keltirib chiqaradigan hujjat sifatida tan olingan. U inson huquqlarini himoya qilishning xalqaro tizimini rivojlantirishda yangi sahifa ochgan hujjatdir.

Deklaratsiya inson huquqlari to'g'risidagi xalqaro normalarni yaratish bo'yicha huquq ijodkorligining boshlang'ich nuqtasi bo'lgani uchun ham unda

insonning asosiy huquq va erkinliklarini to'laqonli ifodalash mumkin emas. Aynan shu omil keyinchalik 1966-yil 16-dekabrda "Fuqarolik va siyosiy huquqlar" to'g'risida xalqaro pakt va "Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar" to'g'risida xalqaro paktning qabul qilinishiga sabab bo'ldi. Mazkur paktlarda Deklaratsiyada nazarda tutilgan huquq va erkinliklar yanada aniqlashtirildi hamda to'ldiradi. Ular Deklaratsiyadan farqli ravishda majburiy xarakterga ega. Dunyoning ko'plab davlatlari ushbu ikki paktning ishtirokchilari hisoblanadi, bu ularga ushbu paktlarda belgilangan huquq va erkinliklarni ta'minlash majburiyatini yuklaydi. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risida xalqaro pakt hamda uning ikkita qo'shimcha protokoli, shuningdek, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risida xalqaro pakt Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi bilan birgalikda Inson huquqlari to'g'risidagi xalqaro billni tashkil etadi.

Ijtimoiy muhofaza bu - mamlakat aholisini ijtimoiy va moddiy muhofaza qilinishini ta'minlaydigan va jamiyatda qaror topgan huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy chora-tadbirlar majmuadir. Bugungi kundagi jamiyatimizga turli axborot oqimining kirib kelishi, jamiyatimizdagi an'anaviy qarashlarga o'z ta'siridan himoya qilish asnosida jamiyatimizning ming yillik oila va uning muxofaza masalasini o'rganish va ommalashtirish masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Shu bilan bir qatorda aytib o'tishimiz joiz-ki, kuchli ijtimoiy siyosat Respublikada amalga oshirilayotgan demokratik islohotlarning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Ijtimoiy siyosat orqaligina shaxsning ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarini ro'yobga chiqarish, oilalarning, fuqarolarning farovonligini ta'minlash mumkin. Albatta, aholi va jamiyatning har bir a'zosining turmush sharoitlarini yaxshilash, bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish, salomatligini mustahkamlash, ishchi kuchi sifatida ijtimoiy foydali mehnatda ishtirok etish salohiyatini yuksaltirish davlatimiz ijtimoiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi. Ana shu ma'noda aholi muhofazasini ta'minlashdagi birinchi va asosiy vazifa ham insonni kamol toptirish, uning oila va jamiyatdagi o'rni hamda nufuzini ko'tarish bilan bog'liq. Binobarin, jamiyatning insonparvarligi mamlakat iqtisodiy salohiyatining qanchalik yuksakligi bilan emas, balki bu salohiyat har bir

kishining farovon yashashi va har tomonlama rivojlanishi uchun yoʻnaltirilganligi bilan baholanadi.

Hozirda mamlakatimizda olib borilayotgan barcha ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning hammasi, albatta, inson uchundir. Zero, mamlakatimizda “Davlat-inson uchun” degan tamoyil ustuvor maqsadga aylanyapti. Shuning uchun aholining kam taʼminlangan, mehnat bozorida raqobatlasha olmaydigan qatlamini: kam taʼminlangan oilalar, ishsizlar, nogironlar, bolalar, talabalar, qariyalar, nogironlar, boquvchisini yoʻqotganlarni ijtimoiy muhofaza qilish maqsad qilinyapti. Bugungi kunda davlat tomonidan aholini munosib turmushini, yaʼni jamiyat rivojining zamonaviy bosqichidagi standartlarga mos moddiy taʼminotni va insonning erkin rivojlanishini taʼminlash maqsadida davlat tomonidan kafolatlanadigan va amalga oshiriladigan huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va tashkiliy tavsifdagi chora-tadbirlarni amalga oshirish davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishiga aylanishi eng oliy maqsadlardan biridir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, aholini ijtimoiy muhofaza qilish nafaqat oʻzining dolzarbliligi bilan, balki huquqiy va tarixiylik xususiyatlari bilan ham xarakterli hisoblanadi. Aholini ijtimoiy jihatdan himoya qilish qadimiy ahamiyat kasb etganligi uchun bu masala jahon hamjamiyatining chuqur va puxta izlanishlar talab qiladigan masalalaridan biriga aylangan. Jismoniy nuqsoni boʻlgan shaxslar yoki moddiy yordamga muhtoj aholining kam taʼminlangan qatlamini har tomonlama qoʻllab-quvvatlash har bir xalqning oʻz ijtimoiy muhiti, shuningdek, mamlakatlar tarixiy-huquqiy rivojlanish jarayonlari bilan uzviy bogʻliq boʻlgan va turlicha talqin qilingan. Sharqda, xususan, Oʻrta Osiyo hududlarida bu masalaga qadimdan milliy qadriyat sifatida qarab kelishgan.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. “Inson huquqlari umumjahon Dekloratsiyasi” 1948 yil 10 dekabr.
2. “Yangi Oʻzbekiston” gazetasining 2023 yil 12 iyul kungi 137-soni
3. Ahmedov I. Muhammadiyev H. Mustaqil Oʻzbekistondagi ijtimoiy-himoya siyosatining tarixiy-ijtimoiy himoya ildizlari.-Toshkent: “Tafakkur qanoti”, 2014.-

B.

4. Boboyev X., Do'stjonov T., Hasanov S. "Avesto" —Sharq xalqlarining bebaho yodgorligi. TMI. T.: 2004. —131-bet.

5. Yo'ldoshev Q, Valiyev Sh. Avestoning falsafiy va iqtisodiy g'oyalari. T.: "Moliya", 2003 yil, 23-b.